

Muzikologem na Moravě ba dokonce v Olomouci

Univerzita Palackého v Olomouci zůstává i po třech letech bez profesora muzikologie, kterého si v roce 2016 sama zlikvidovala. Nepomohla tehdy ani petice přibližně osmdesáti studentů „Neberte nám Vičara!“.

TEXT — JAN VIČAR

Hudební cestovatel

Po absolvování základní vojenské služby jsem v roce 1973 nastoupil po Ludku Zenklovi, který odešel do Ostravy, na olomouckou filozofickou fakultu a začal zde působit jako asistent, resp. ironicky řečeno mým šéfem Vladimírem Hudcem jako „poskok na katedře Roberta Smetany“. Byla to pravda, neboť jsem během prvních pěti let vyučoval devět předmětů – od hudební nauky přes hudební formy, teorii a dějiny populární hudby, českou hudbu a hudební estetiku až po řízení sboru a sborový zpěv, a navíc jsem vykonával funkci tajemníka katedry. Na malém pracovišti bohatě strukturovaného oboru jsem se musel hodně ohánět a věnovat se vedle své zamýšlené specializace také jiným oblastem. To vedlo k cenným zkušenostem, později přispělo k různorodosti mých odborných publikací, ale bylo i značně vyčerpávající. Oč lépe na tom byli vědečtí pracovníci (Jaroslavem Jiránkem vybudovaného) Ústavu hudební vědy Československé akademie věd v Praze! Navíc v menším, tehdy okresním městě bylo na spoustu dalších úkolů málo lidí a také tradice olomoucké muzikologie si zakládala na tom, že byla utvářena nikoli úzkoprsými, ale širěji

rozkročenými a prakticky činnými osobnostmi. A tak jsem rovněž psal hudební kritiky, uváděl výchovné koncerty Moravské filharmonie, úzce spolupracoval s mezinárodním festivalem dětských sborů Svátky písní Olomouc, byl sbormistrem Pěveckého sboru olomouckých učitelů, a vystudoval dálkově kompozici na JAMU a AMU (1976-1981). Po premiéře kantáty Křik jsem začal být považován za slibného skladatele, avšak po spletitém přesunu do Prahy jsem se stal redaktorem a šéfredaktorem hudebního časopisu. Asi nejlépe to vyjádřil Pavel Vítek, violista Kubínova kvarteta, jež hrávalo můj *Smyčcový kvartet*, když mi jednou vmetl do tváře: „Ty nejsi ani hudební badatel, ani skladatel, ty jsi hudební cestovatel!“

Homo politicus

Vždy mne zajímalo společenské dění a v této souvislosti uvedu výrok Winstona Churchilla: „Život, jaký je, musí být buď přijat, nebo změněn. Nemůže-li být přijat, musí být změněn. Nemůže-li být změněn, musí být přijat.“ Jako každý i já jsem byl vržen do konkrétní doby a musel ji přijmout, aniž jsem si ji vybral, ale zároveň jsem se vždy pokoušel v ní něco změnit. V rámci možného jsem se snažil prospět

hudebnímu umění. Nebyl jsem přitom radikální, ale nebyl jsem ani ustrašený či malověrný.

Jako devatenáctiletý student 1. ročníku oboru hudební výchova a čeština na olomoucké univerzitě jsem byl v roce 1968 podobně jako zhruba 95% veřejnosti uchvácen „obrodným procesem“ a jeho ideou „socialismu s lidskou tváří“, reprezentovanou pro nás jmény Dubček, Černík, Smrkovský a Svoboda. Obdobné hledání „třetí cesty“ z opačné strany, tedy jakéhosi „kapitalismu s lidskou tváří“, jsem ostatně zaznamenal při svých pobytech v západoevropských zemích v letech 1967 a 1968, kde navíc vrcholilo hnutí hippies. Zároveň jsem správně cítil, že uskutečnění reformu v Československu si nepřeje ani „pravitélstvo“ tehdejšího Sovětského svazu, ale ani vládnoucí garnitura Západu. Případný náš úspěch totiž mohl poskytnout lidu obou mocenských seskupení návodný, a tedy „špatný“ příklad. A nadále platila poválečná Jaltská dohoda s přesně vymezenými sférami vlivu.

Srpnový šok po vstupu vojsk jsem zažil ve Švédsku, odkud jsem mířil na kurzy soudobé hudby do Darmstadtu. Bylo třeba se připravit na dlouhé „přezimování“, až do doby, kdy (snad?) podobně jako u nás dojde k reformě v Sovětském svazu. Jinou cestu než plynulý politický vývoj a obrodu zevnitř jsem nepředpokládal. Soustředil jsem se na oblast hudební kultury, o jejíž složitých heteronomních a autonomních rysech jsem byl dobře poučen svými učiteli.

V době mého přechodu z Olomouce do Prahy nastoupila konečně „perestrojka“ Michaila Gorbačova, ostatně spolužáka Zdeňka Mlynáře. Vedla ke zhroucení celého brežněvovského dogmaticko-byrkratického systému. Tím však byl zároveň překonán a zapomenut neprovořený československý společenský experiment z konce šedesátých let.

V roce 1978 jsem vstoupil na základech nekompromisní (přítom ale dobově pozitivně míněné) výzvy svého nadřízeného Vladimíra Hudce do Komunistické strany Československa a setrval tam do roku 1989. Neztotožňuji se s dnešními zjednodušenými názory, že členy této „státostrany“ s počtem 1.5 milionu osob tehdy byli jen kariéristé, darebáci nebo zločinci. Mnozí byli také lidé pracovití a s dobrými úmysly, aktivní i ambiciózní, kteří chtěli uplatnit svůj talent a odbornost či se prostě

foto © Kristýna Erbenová

„Za ideál odborného výstupu považují pomyslnou jednotu vědeckosti a popularizace.“

prosadit, kteří chtěli v nastalých podmínkách pomoci prospěšným a společným věcem. V předchozí generaci mezi nimi ostatně byla také řada vědeckých a organizačních špiček české a slovenské muzikologie, včetně mimořádných osobností formátu Jaroslava Volka či Jiřího Fukače (ti ovšem byli po stranických prověrkách vyloučeni). A pro dobové milieu bylo snad ještě příznačnější, že ideologii marxismu-leninismu a stranickou kulturní politiku kdysi publicisticky vyznávali a prosazovali, jak je to zřejmé třeba z článků Tomislava Volka z *Obrany lidu* z konce padesátých a počátku šedesátých let, i mnozí celoživotní „nestranici“ či současní „komunistobijci“.

Nesouhlasím rovněž s úšklebky směřovanými k bývalému Svazu českých skladatelů a koncertních umělců a jeho měsíčníku *Hudební rozhledy*. Tento odborný časopis jsem vedl v letech 1986 až 1989 s přirozenou orientací na soudobou skladatelskou tvorbu a živou hudební kulturu a snad i trochu v souladu s velkou tradicí schumannovskou. Jako „člověk z Moravy“ jsem přitom nebral ohledy na spletité pražské vztahy a osobní resentimenty. Byl jsem přirozeně vystaven tlakům zdola i shora, ale tehdy se v časopise necenzurovalo ani bezdůvodně nevelebilo. Redaktoři byli vyzýváni k tomu, aby dodávané texty redigovali náročně a zodpovědně ve jménu vysoké kvality. Byla to práce krásná, při níž jsem spolupracoval s vynikajícími odborníky, jako byli redaktoři Pavel Skála, Vítězslav Pospíšil, Miloš Pokora, či z mladé generace Jitka Slavíková a Svatava Barančicová.

Poslední mnou do tisku podepsané číslo zachytilo události listopadu 1989 v oblasti vážné hudby.

V odstupu třiceti let je zajímavé se znovu zamyslet nad moudrými slovy Karla Čapka z roku 1938, která jsme tehdy otiskli (viz č. 3, 1990): „Mnoho se změnilo. Ale lidé zůstávají stejní. Jenomže teď víme, kdo je kdo. Kdo je slušný, byl slušný vždycky, kdo je věrný, je věrný i teď. Kdo se točí s větrem, točil se i dřív. Kdo myslí, že teď přišla jeho chvíle, myslí vždy jen na sebe. Kde mění víru, neměl žádnou. Kdo nenáviděl, měl v sobě tu nenávisť vždycky. Kdo chtěl dobré, bude zase chtít dobré.“ I v hudební oblasti se brzy někteří noví či staronoví lidé začali chovat tak, jako by skončily dějiny, a proto je jim všechno dovoleno. Budoucím hudebním historikům poskytnou „devadesátky“ vydatný a šťavnatý materiál.

Jako jediný funkcionář zanikajícího Svazu českých skladatelů a koncertních umělců jsem byl Občanským fórem „prověřen“ a ústy Jaroslava Smolky, jednoho z jeho mluvčích, mi bylo na velké schůzi

Svazu koncem listopadu 1989 „povoleno“ zůstat i nadále ve funkci šéfredaktora. Týž večer jsem zasedl a napsal svůj abdikáční dopis. Pochopil jsem, že „s vaničkami se budou vylévat i děti“ a já tomu nebudu moci (za)bránit. Na mé místo nastoupil Jan Šmolík a časopis tím patrně přežil zánik svého vydavatele. Přes bizarní nápady zvenčí si dokonce zachoval i svůj (podle některých) „zcela zprofanovaný“ název. Obdivuji současnou šéfredaktorku Hanu Jarolímkovou, že dokázala *Hudební rozhledy* v nesrovnatelně těžších ekonomických a redakčních podmínkách, než panovaly kdysi, dodnes udržet při životě.

V tomto bouřlivém období mne velmi potěšili studenti Hudební fakulty AMU, na níž jsem začal z podnětu Jaroslava Zicha již v únoru 1980 externě přednášet estetiku. V anketě studentů o důvěryhodnosti vyučujících pedagogů jsem se v prosinci 1989 umístil za skladatelem Ivanem

foto © Adolf Jankovský

S Pavlem Čotkem a Robertem Smetanou (1975)

foto © Zdeněk Chrapek

Při prezentaci anglické knihy Imprints s Milošem Honsem, Romanem Dykastem, Jaromírem Havlíkem a Vladimírem Tichým (2005)

Kurzem, klavíristou Janem Panenkou a violoncellistou Josefem Chuchrem na čtvrtém místě. Novému děkanovi Josefu Chuchrovi a Janu Panenkovi, předsedovi akademického senátu a v roce 1991 i kandidátovi na rektora AMU, jsem se pak snažil počátkem devadesátých let pomáhat svými institucionálními a organizačními zkušenostmi. Působil jsem také jako místopředseda fakultního i celoškolského akademického senátu, zástupce AMU v Radě vysokých škol a člen jejích pracovních skupin pro ekonomiku a pro přípravu nového vysokoškolského zákona.

Postupně jsem začal být také navrhován kolegy-akademiky či katedrami do různých funkcí, ba dokonce i na prorektora a rektora AMU a opakovaně na děkana HAMU. Má kandidatura však byla buď raději tiše stažena, anebo jsem nebyl do těchto funkcí zvolen. Bylo to způsobeno

především bdělostí a ostražitostí některých kolegů, například jednoho významného avantgardního a politicky vlivného skladatele, nebo jednoho předního violoncellisty, později dlouhodobě pedagogicky působícího v USA. Protože jsem paralelně začal budovat muzikologii v Olomouci, postupně také mohla vyvstávat obava, že bych na výkon akademické funkce neměl dost sil.

Vysokoškolský pedagog, muzikolog a organizátor

Vysokoškolský vědecko-pedagogický pracovník v oblasti hudební vědy by měl být zaprvé kvalitní a pro hudbu zapálený muzikant, a teprve (hned) za druhé (výborný) badatel. Jinak totiž jeho aktivity postrádají přirozený základ a může být například v hudební historiografii zastoupen obecným historikem vybaveným hudební citlivostí.

Za ideál odborného výstupu považuji pomyslnou jednotu vědeckosti a popularizace. Respektuji vědecký přínos kabinetních intelektuálů, avšak kapacitou přece jen menší česká muzikologie musela již od dob Hostinského plnit vedle základního výzkumu i úlohu popularizační, ba dokonce se věnovat i běžné denní publicistice a praxi. Také Robert Smetana a Vladimír Hudec (později rektor Janáčkovy akademie múzických umění v Brně) byli mnohostranně propojeni s olomouckou i celostátní hudební praxí a kulturou. Impulzy energického Jaroslava Jiráňka, vzrůstající společenská potřeba a koncepce praxeologie Jaroslava Šedy mne dokonce vedly k tomu, že jsem se stal budovatelem a vedoucím oboru Hudební produkce (management) na HAMU (v letech 1989–1998). Nebylo to v podmínkách tradiční umělecké školy úplně snadné, ale dnes tento studijní program rozkvetl pod vedením Jiřího Štilce do pozoruhodné krásy.

O čem bádát? Přírodovědci a bodovací „kafemlejnky“ nás nutí, abychom publikovali původní studie na velká témata ve světových časopisech. Ať si však našinec zkusí přinést něco nového o Bachovi či Beethovenovi, o Stravinském či Beatles. Ještě že máme českou hudbu – a na Moravě Leoše Janáčka a zajímavé archivy.

Důležité byly pro mne studijní pobyty v Německu, Itálii, USA či Anglii. Když jsem v roce 1978 na volné přístupných regálech Staatsbibliothek ve východním Berlíně uviděl desítky metrů knih o Bachovi, Wagnerovi, Verdím a jednotky metrů knih o Bartókovi či Stravinském ve všech jazycích, udělalo se mi mdlo. Pak jsem s tím začal celoživotně zápasit. Nejen doma. Například ve skvělých amerických knihovnách jsem trávil většinu volného času v akademickém roce 1997/98, kdy jsem působil jako Fulbright scholar-in-residence v Minnesotě, i 2005, kdy jsem vyučoval kompozici a hudební teorii na Birmingham Southern College v Alabamě.

Na své okolí jsem možná občas kladl nepřiměřené nároky, z nichž jsem pak musel slevovat. Například v roce 1991 jsem ze studijního pobytu na Cambridge University dovezl teoretické i praktické požadavky ke státním závěrečným zkouškám po tříletém bakalářském studiu z muzikologie, které výrazně převyšovaly znalosti a hudební schopnosti českých nositelů titulů CSc., či později Ph.D. Poté, co mi tamější vedoucí sir Alexander Goehr s úsměvem sdělil,

foto © Vladislav Galgonek

S Michaelem Beckermannem při příležitosti jeho olomouckého čestného doktorátu (2011)

že „jejich bakaláři jsou nejlepší na světě, takže se vždy a všude výborně uplatní“, jsem chtěl tímto směřem formovat i nově budovanou olomouckou katedru. Realita ale byla nakonec poněkud jiná a dnes je celý materiál uložen v Archivu Univerzity Palackého.

Obnovená olomoucká muzikologie

V červnu 1989 na setkání absolventů bývalé „Katedry hudební vědy a výchovy“ Filozofické fakulty Univerzity Palackého, která byla v roce 1980 zrušena a převedena na Pedagogickou fakultu, poprvé vyvstaly úvahy o obnově bývalého „Smetanova ústavu“. Když jsem byl následně rektorem Josefem Jařabem a dalšími požádán, abych se podílel na obnově uměnovědných studií na UP, nastoupil jsem od 2. září 1990 na pracovní úvazek 0.3 do Olomouce jako docent a vedoucí muzikologického pracoviště, z něhož se v roce 1992 vyvinula katedra. Za pomoci „volných“, navrátilivších se či k dílčí spolupráci ochotných starších osobností jsme ji budovali jako svébytné třetí české muzikologické pracoviště, postupně akreditované pro všechny stupně muzikologického vzdělání. Hostovaly na ní české muzikologické špičky, rozsáhlá byla naše publikační činnost a plynule vyrůstala a nastupovala mladá generace.

Práce to byla vzrušující a věnoval jsem jí své nejlepší síly, soboty i neděle, na úkor rodiny. Důležitá byla podpora vedení fakulty, univerzity i fakulturní vědecké rady, již jsem byl dlouhá léta členem. Výborná byla spolupráce zejména s Ivanem Poledňákem, který mne podvkrát vystřídal ve funkci vedoucího katedry. Ke koloritu doby patřily pomluvy a jedovaté výroky o olomoucké „rudé katedře“ poukazující na to, že její hlavní pedagogové

devadesátých let, Mikuláš Bek, Alena Burešová, Vladimír Hudec, Miroslav Karel Černý, Jaroslav Jiránek, Václav Kučera, Ivan Poledňák, Vladimír Tichý a Jan Vičar, byli dříve (někdy) kandidáty nebo členy KSČ (včetně těch v prověrkách vyškrtnutých či vyloučených). Celoživotními nestraníky tak byli jen Stanislav Tesař a reaktivovaní důchodci Pavel Čotek a Jiří Sehnal. Podobná personální situace panovala v celém českém vysokém školství.

V muzikologickém curriculum jsem vedle kmenových disciplín dával prostor i etnomuzikologii, populární a jazzové hudbě, hudební kritice, hudební teorii, kompozičnímu praktiku, hudebnímu managementu, editorské praxi i praktickým hudebním dovednostem. Vítaným východiskem byla také nabídka a odbornost spolupracujících osobností, a proto byly vyučovány rovněž hudební sociologie, hudební sémiotika, hudební pedagogika, počítačová notace hudby. V souladu s budováním malého, ale výkonného pracoviště jsem varoval – v dobových souvislostech ovšem neúčinně – před vzrůstající kvantitou, s nadsázkou označenou jako „muzikologizace střední Evropy“, prosazovanou zejména hudební vědou brněnskou. Inicioval jsem čestné doktoráty Zdeňka Mácala a Michaela Beckermanna a podílel se na velkých vědeckých projektech Music in Europe 1600-1900, Morava a svět aj.

Olomouc – Praha – Plzeň

S Univerzitou Palackého jsem se na konci srpna 2016 rozešel ve zlém. Nebyla mi totiž prodloužena pracovní smlouva, a to ani na dílčí termínovaný pracovní úvazek, který jsem zamýšlel přednostně věnovat doktorскому studiu.

Za nastalé situace jsem rozšířil od podzimu 2016 znovu své

foto © Petr Zatloukal

S kolektivem autorů monografie
Hudba v Olomouci 1945–2013. (2014)

pedagogické působení na Akademii múzických umění v Praze, v jejímž nakladatelství jsem vydal v roce 2017 svou sedmou knihu *Generace? Česká skladatelská generace sedmdesátých let 20. století v odstupu čtyř desetiletí* (s kolektivem autorů). Rád jsem následně přijal i výzvu plzeňského skladatele a hudebního teoretika Jiřího Bezděky, abych od ledna 2018 působil jako profesor a garant na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Své celoživotní „věděti jak“ jsem pak vtělil do rozsáhlého akreditačního spisu, který byl schválen a v akademickém roce 2019/2020 bude v Plzni vůbec poprvé realizováno doktorské studium Hudební teorie a pedagogika. Trasa Olomouc-Praha (s občasnými odskoky do USA) se proto prodloužila a překvapivě zatočila směrem na jihozápad – až do Plzně. Jak mi to říkal kdysi violista Pavel Vítek? „... jsi hudební cestovatel!“ Asi je to můj úděl. ✕

NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ

OPERA

Antonín Dvořák

RUSALKA

Lyrická pohádka o třech dějstvích z roku 1901

Hudební nastudování **Jakub Klecker**, režie **Radovan Lipus**

Na repertoáru od 17. října 2019 v Divadle Antonína Dvořáka

www.ndm.cz

OSTRAVA!!!

František Kupka, Vlna, (1902), GVOUO